

Namesto nekrologa:

Iz pisem Ferda Delaka

Sredi letošnjega januarja se je za zmeraj poslovil Ferdo Delak, slovenski in jugoslovanski gledališki in filmski režiser, publicist in prevajalec, pedagog in gledališki organizator, eden prvih bojevnikov za moderno gledališče pri nas. Namesto običajnega nekrologa objavljamo nekaj skopih odlomkov iz njegovih pisem sodelavcem in prijateljem. Odbrali smo liste iz časa neposredno pred vrnitvijo v Slovenijo in pa nekaj teh iz zadnjega obdobja. Vsa ta pisma razodevajo Delakov nemir, željo po ožji domovini, ki ji je bil dolga leta odmaknjen, vztrajno prizadevanje za trdnjše vezi med gledališči naših republik, prijateljsko zaupljivost in vedrino, predvsem pa je značilen osnovni skupni imenovalec: delo.

Reka, januarja 1952

...Kako je uspelo Stanovanje? Zanima me — a če utegnete, napišite kaj več, da lahko poročam Gervaisu. In plakat prosim! Kaj je z Dekletom? Če mi verjamete ali ne, precej sem obupan. V Mariboru je Deseti brat šel na oder brez zadnjih vaj — kako je to izgledalo, ne vem, posebno ne, ker sem tehnično stvar skompliciral. Za Dekle — se pa bojim. Presledek — 4 mesecev. Tehnično neizprobano. Igra se je razlezla.

Reka, 5. marca 1952

...Mesarić mi je poslal dokončno redakcijo komedije Gosposki otrok, ki je na Hrvaškem šlager. Ker je jezik — hrvaški dialekt — precej težak, prevajam sedaj to stvar v nekakšno »svobodno« slovenščino.

Zagreb, 16. marca 1952

...Preživel sem same komplikacije... Ko sem se javil, da grem v Ljubljano, sem dobil kratek odgovor, da sem letos že tako delal razen ene režije na Reki vse v Sloveniji in da moram takoj v Varaždin, kjer je treba postaviti Finžgarjevo Razvalino življenja. Sedaj preklinjam, da sem delo prevedel, plasiral — ker grem v tem svobodnem terminu v Varaždin... Oprostita, rajši bi prišel v Ljubljano, kot ne vem kam. A proti moji volji je to in prisilno.

Veno Pilon: Ferdo Delak
(Ajdovščina 1928)

Varaždin, 22. marca 1952

...Tu stanujem v nekakšnem hotelu s kričečo muziko, delam v teatru, ki je v »restavriranju« — a predstave tečejo v bivšem templju, ansambel prilično slab — a v Ljubljani bi imel res lepo. Prokleta birokracija. Žal mi je, zelo žal... Oprostita temu pismu. Pišem v gostilni, kjer se hranim. Sobota je. Provinca. Ljudje pijejo in pojejo, muzika kriči. Ni miru. Na vsak način se oglasim pri vas 15. ali 16. aprila, ko grem na Reko. Vsaj od vlaka do vlaka.

Reka, 29. maja 1952

...V Ljubljano pridem — pogoji so seveda: stara uprava. Delal bi tri stvari. Ker pa vedno gledam dve možnosti, recimo, da me Hrvaška ne bo pustila. V tem primeru bi na vsak način vzel tukaj toliko brezplačnega dopusta, kolikor bi potreboval, da normalno lahko postavim tri komade.

*Ferdo Delak v času, ko je vodil Novi oder
v Ljubljani (1924)*

Ferdo Delak na Dunaju (1931)

Zagreb, 23. junija 1952

... Vsekakor je na Hrvaškem sedaj obupna kriza režiserjev. Reka? Split? Osi-
jek?... V skrajnem primeru mi gostovanje morajo odobriti... Od Hrvatov imaš
Karolino. Misliš kaj na Srbe? Morda na Sterijo Popovića: Pokondirena tikva? Na-
bavil ti bom novi komad Kulundžića: Čovjek je dobar. Bajе je izvrsten.

Zagreb, 26. julija 1952

... Ko sva v Ljubljani govorila o repertoarju, si omenil Švejka. Ne vem, če veš,
da sem jaz Švejka dramatisiral — s povsem novim zaključkom. To dramatisacijo
sem bil delal za Theater der Internationalen Arbeiterhilfe na Dunaju. Pozneje sem
ga 1932 dajal na Delavskem odru v Ljubljani. Če utegneš, poglej. Jaz knjige ni-
mam... V Ljubljano bi lahko prišel šele 18. avgusta. Rad bi se sestal s teboj. In
želel bi — seveda če bo to še sploh prišlo v poštev — da se dogovorimo za eno
gostovanje.

Reka, 2. decembra 1952

... Pet turških let je minilo, kar se niso pisma križala. V tem času so pa mene
križali in sedaj visim na Reki kot upravnik gledališča.

Reka, 10. maja 1953

... Prvič ko se popeljem skozi Ljubljano, se »za prmej« oglasim. Zaradi gosto-
vanja: prav rad v prihodnji sezoni 1 komad. Če se ne bom mogel rešiti uprave
(zaupno: obljubil sem Materi božji trsatski debelo svečo, če se izmuznem iz uprave)
— si bom delo uredil tako, da bom za 1 stvar na vsak način prost... Gervais piše
komedijo: Sveta Johanca. Kaže, da bo dobra. Če te zanima, piši mu karto. Bo vesel.

Reka, 24. januarja 1954

... Končno lahko res mirne duše in dokončno javljam sledeče: uprave se moram
rešiti, zaradi sebe, ker garam in visi res vse delo samo na meni, tako da za svoje
delo, za režijo, nimam časa. Če se Reke ne bi mogel rešiti še eno leto, bom napravil
tukaj tri predstave, a za tri bi se zmenil z vami. Jasno, gledal bi, da bi bile tri iste.

Reka, 8. aprila 1954

... Danes sem končno razrešen dolžnosti upravnika (moram biti ta mesec samo
še pomoč nasledniku v. d. Gervaisu). Danes sem končno zopet stari Delak — dobre
volje, brez finančnih in personalnih skrbi in sam sem že začel verjeti, da končno
tudi bog pomaga komunistom. Vsaj meni.

Banja Luka, 5. maja 1955

Pismo sem prejel tik pred odhodom z Reke v Banja Luko. Zato sem tudi z od-
govorom počakal, da vidim, ali obstoji kakršna koli možnost, da že letos prekinem
pogodbo z Banja Luko. Ali o taki možnosti tukaj ne želijo niti čuti, ker imam po-
godbo za dve leti. Zato pa mislim letos o počitnicah priti v Ljubljano, da vidim, če

*Skladatelj Marij Kogoj, slikar Ivan Čargo in režiser Ferdo Delak okrog leta 1930
(»Slovenska moderna umetniška ‚Tank‘ grupa«)*

bi si lahko za prihodnje leto našel možnost angažmana. Najbolj bi si želel Maribor, pa tudi Celje bi sprejel. Jesenic se malo bojim radi otrok, Koper pa pomeni večno potovanje.

Banja Luka, 29. junija 1955

... Res je, da želim domov, da že nekaj let nekako poskušam domov, a preprosto ne gre pa ne gre. Vse bolj mislim, da bi se to moje vprašanje najlaže rešilo z Mariborom. ... Na žalost v Sloveniji nimam kontakta z »merodajnimi«. K Z. si ne upam več, ker sem nekoč odbil njegovo ponudbo za Ljubljano.

Tuzla, 21. november 1955

... Gostujem v Tuzli, pa bi želel opozoriti na sledeče: tukajšnje gledališče daje od Stevana Sremca: Zona Zamfirova in od Bore Stankovića: Koštana. Gledal sem te predstave od Skoplja do Beograda in Sarajeva, ali tako dobre, kot so tukaj — jih še nisem videl. Jasno, to je njihovo. Predstave so na višini in če bi oni gostovali pri vas, verjamem, da bi to bilo ne samo interesantno, ampak nekaj novega za nas. Ako bi vas to interesiralo (mogoče tudi Tržičane) — javi mi. ... Žal mi je, da nisem mogel sedaj v Ljubljano, ali imam dela preko glave.

Ljubljana, 17. januarja 1956

... Bil sem dve uri v Ljubljani, na žalost v času, ko ti še ne prideš v gledališče. ... Po vsemu kaže, da bom končno na jesen prišel domov. Nadaljujem takoj pot v Banjo Luko, da vidim, če bomo lahko prekinili pogodbe. ... Čisto kot eksperiment

delam sedaj v Banji Luki Remčevo Magdo. Jaz sem z Remčevim dovoljenjem še pred vojsko predelal celo stvar in je bil Remec tedaj zelo zadovoljen s to predelavo. ... Oprosti pisavi, pišem na kolodvoru in v naglici.

Banja Luka, 17. junija 1956

... Pošiljam ti knjigo Magde s štrihmi. Prosim te, dobro si pogledjte te črte in javi mi, če se z njimi strinjate. Jaz sem bil to stvar kot reportažo postavljaj vsaj desetkrat in je celo v Skoplju 1938 bila atrakcija na repertoarju. ... Sedaj pripravljam za prihodnjo sezono Glembajeve, Ledo in Agonijo imam gotovo. ... Ali bi se v Ljubljani odločili za enega Nušiča, mislim konkretno na DR, ki je komedijski izvrsten tekst?

Pula, 5. septembra 1956

... Ker z mojim filmom vsled raznih okoliščin letos ne bo nič, bi po 10. oktobru enkrat lahko začel z delom na Malomeščanih. Nekako do 20. septembra bom še zaposlen z delom na snemalni knjigi za Ljudje in luči. Najkasneje 16. tm. pridem v Ljubljano. Od 20. septembra do 5. oktobra bi šel na Hvar, kjer bi delal režijsko knjigo.

Ljubljana, 1. novembra 1962

... Ko pa sedaj urejujem svoje stare papirje — le vidim, da sem v svojem sicer prekleto težkem življenju dosti napravil. Zlasti v svoji mladosti in do vojne. Po vojni pa sem se dal speljati na organizacijo: Trst-Reka itd. Ta del sem pač zapravil. Danes se pa tega ne da več dohiteti.

Maribor, 20. februarja 1963

... Ker se Ti tako mudi z odgovorom, kar na pošti: Krležovo Golgoto sem prevedel 1925. leta, 1926. je izšla v Delavski politiki in isto leto tudi v knjigi. To je prva Krleževa drama, ki je bila prevedena v šentflorjanščino. Mislim pa, da je to tudi prvi Krleža na Slovenskem. Skoraj bi prisegel, da Krleže pred 1928 ni bilo v Sloveniji.

Piran, 14. avgusta 1963

... Kljub temu, da me zmerjaš, sem bil Tvojega pisma izredno vesel. Malo sem se zopet prenesel v naše dni. Sit sem že penzije in sonca in morja — in komaj čakam, da nekam zginem, kjer bi delal.

Piran, 9. september 1963

... Pričakujeva vas do nedelje enkrat. Prinesita demizhon, da gremo v Buje po zajčjo kri (200 din liter) in mandelje ter orehe! Torej — premaknita se!

Piran, 2. julija 1965

... Tebi in Tvojemu dragemu kolektivu se prav prisrčno zahvaljujem, da ste se spomnili mojega žavtavega praznika. Ko zberem potrebno dokumentacijo o svojem življenjskem stažu, se oglašim pred vašo komisijo.

Piran, 19. junija 1967

...Zaenkrat v Piranu, nato v Valdoltro. Prav lepe pozdrave.

Valdoltra, 3. julija 1967

...Hvala za pismo. Če imaš duplikat članka, se priporočam. Tukaj je internacija.

To sporočilo — razglednica iz zdravilišča med njegovim Piranom in Trstom — je bilo med poslednjimi, ki jih je namenil Ferdo Delak prijateljem. Pol leta zatem je umrl.

Des lettres de Ferdo Delak

La publication présente des lettres devant remplacer le nécrologe de Ferdo Delak, mort au milieu du janvier dernier. Il fut metteur en scène, homme de théâtre universel, un des premiers combattants pour le théâtre moderne en Slovénie et en Yougoslavie. Tous ces fragments sont très révélateurs: ils expriment la vivacité de l'auteur, son désir de retourner en Slovénie de laquelle il a été éloigné pendant de longues années, ses efforts pour des liens plus solides entre les théâtres des républiques yougoslaves, son caractère amical confiant et gai, mais surtout son amour du travail.